Analiz No : 2020 / 21
07.07.2020

## 1. Giriş

2019 Aralık ayına kadar, Çin Halk Cumhuriyetinin Wuhan şehrinde teşhis edilene kadar bilim insanları dışında yeni koronavirüs hakkında hiçbirimizin bilgisi yoktu. Çok kısa bir süre içinde bu virüs tüm dünyaya yayıldı ve 190dan fazla ülkede varlığı tespit edildi. Hastaneleri, neden olduğu hastalıktan mustarip hastalarla doldurdu ve binlerce kişinin yaşamına son verdi. Hayatları alt-üst etti ve en güçlü ülkelerin ekonomilerini bile önemli ölçüde zayıflattı. En güçlü olduğu düşünülen ülkeler, virüse karşı kişisel koruyucu teçhizat (KKT) temin etmek için birbirleriyle yarışmaya başladı. Bu ülkelerin bazıları bu teçhizatı (KKT) edinmek için modern zaman korsanlığına başvurmakla suçlandılar. Virüsün yayılmasının neden olduğu panik, yeni ayrımcılık ve basmakalıp inanış biçimlerini ortaya çıkardı. Virüsün ilk kez Çinde ortaya çıkması nedeniyle Doğu Asya kökenli insanlar çeşitli ülkelerde sözel tacize maruz kaldılar. Daha önce Çin'e gidip gelen ve orada sorunsuz yaşayan Afrika ülkelerinden işçiler ve iş adamları Çinde yaygın sosyal dışlanma ile karşı karşıya kaldılar. Bir zamanlar Afrika'yı sömürgeleştiren Batı Avrupa ülkelerinden gelen turistler, bazı Afrika ülkelerinde felaket yayıcıları olarak muamele görmeye başladılar [1]. Virüsün yayılması, küreselleşme için yeni ölüm ilanları yazılması eğilimini başlatmıştır [2]. Yeni koronavirüsün ekonomik, siyasi ve sosyal etkilerinin listesini daha birçok örnekle genişletebiliriz. Bu analizimizde, koronavirüsün küreselleşme üzerindeki etkileri ile yabancı düşmanlığı ve ırkçı tavırları artıran özelliklerini inceleyeceğiz.

### 1.1. COVID-19: Yeni Koronavirüs Hastalığı Nedir?

John Hopkins Üniversitesi Koronavirus Araştırma Merkezi, koronavirus küresel salgını ile ilgili veriler hakkında en çok alıntı yapılan kaynaklardan biridir. John Hopkins Sağlık Bilimleri merkezine göre, koronavirüsler (İngilizce karşılığı-coronavirus) bir virüs çeşididir. Yeni tanımlanmış bir koronavirüs olan SARS-CoV-2, COVID-19 adıyla dünya çapında bir solunum yolu hastalığına yol açmıştır. Çeşitli hayvanlarda yaygın olarak koronavirüslere rastlanmaktadır. Birçok farklı tipte koronavirüs vardır ve bunların bazıları hastalığa neden olmaktadır. Bazıları soğuk algınlığı veya diğer hafif solunum (burun, boğaz, akciğer) hastalıklarına yol açmaktadır. Bazı koronavirüsler ise, Orta Doğu Solunum Sendromu (MERS-CoV) ve Şiddetli Akut Solunum Sendromu (SARS-CoV) gibi daha ciddi hastalıklara neden olmaktadır. Koronavirüsler, mikroskop altında kendilerini, İngilizce deyimiyle corona yani bir ışık halkası veya taç gibi çevreleyen sivri yapılarla kaplı görünümdedir. Bu görünümden dolayı, bu virüs çeşidine isim olarak corona (korona) takısı eklenmiştir[3].

### 1.2. COVID-19 insanlara nasıl zarar verdi?

1918-1919 yıllarında ortaya çıkan "İspanyol gribi salgını dünya çapında 50 milyondan fazla ölüme neden olmuştur [4]. COVID-19 salgını, İspanyol gribi salgınından bu yana görülen en ciddi küresel sağlık krizi olarak kabul edilmektedir. John Hopkins Coronovirus Araştırma Merkezinin verilerine göre, Çinde Aralık 2019da ortaya çıkışından Haziran 2020'nin ilk yarısına kadar virüsün küresel olarak 7, 7 milyondan fazla kişiye bulaştığı ve yaklaşık 430 bin ölüme neden olduğu kayıt altına alınmıştır. Doğrulanmış vakaların, belirti vermeyen asemptomatik vakalar nedeniyle, tüm vakaların sadece bir kısmını oluşturuyor olması hususu genel kabul gören bir görüştür. Ortak kanıya göre, virüsün yayılma oranı (diğer bir ifadeyle, patojene sahip her bireyin kaç tane hastalığa yatkın insanı enfekte ettiği), koruma önlemlerinin olmadığı ortamlarda 2-3dür [5]. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) COVID-19'u, ilk olarak Ocak 2020'de acil durum ve takiben 11 Mart 2020'de küresel salgın olarak ilan etmiştir.

### 1.3. COVID-19'un sağlık, ekonomi ve sosyal hayat üzerindeki olumsuz etkileri ve mücadele için hükümetler tarafından alınan önlemler

COVID-19'un olumsuz etkileri ve buna karşı alınan önlemler üç başlık altında sınıflandırılabilir: a) halk sağlığı, b) ekonomik ve c) sosyal.

Halk sağlığı açısından, ülkelerin çoğu, kademeli önlemler almıştır. Bu çerçevede öncelikle

virüsün yaygın olduğu ülkelerden gelenlere sınırlarını kapatmış; daha sonra sınırlarını tüm ülkelerden gelenlere kapalı tutmuş; iç ve dış uçak seferlerini durdurmuş; vatandaşlarından kendi kendilerini karantinaya almalarını istemiş; kısmi veya tam evde kal mecburiyeti getirmiş; bazı durumlarda sokağa çıkma yasağı ilan etmiş; eğitime ara vermiş; kitlesel toplantıları yasaklamış; yurtiçi seyahat kısıtlamaları getirmiş ve bazı hallerde kitlesel hareketliliği bütünüyle yasaklamıştır. Bu nedenle, birçok ülke yurt dışındaki vatandaşlarının taleplerine cevap vermek için söz konusu vatandaşlarını yurda geri getirecek tahliye uçuşları düzenlemiştir. Türkiye'nin, bu konuda öncü ülkeler arasında yer aldığının bu bağlamda vurgulanması gerekmektedir.

Bu önlemler çoğu kez günlük sosyal yaşamın ve ekonomik faaliyetlerin tamamen askıya alınmasına yol açmıştır. Bunun sonucunda ekonomilerde sert bir düşüş meydana gelmiştir. Nitekim OECDnin (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) Haziran 2020 Ekonomik Görünüm Raporuna göre, küresel ekonomi, birçok ülkede alınan faaliyetlerin durdurulması önlemlerinin ve işsizlikteki artışın yol açtığı GSYHdaki % 20'den fazla düşüş nedeniyle 1930lardaki Büyük Buhrandan bu yana en derin durgunluğu yaşamaktadır. OECD raporu, önümüzdeki dönemde her ülke ve ekonomi için eşit derecede olası iki senaryo sunmaktadır. İkinci dalga salgının meydana geleceği tahminine yer verilen ilk senaryoda (çift vuruş senaryosu), küresel GSYİH'nın 2020'nin sonuna doğru tüm ekonomilerde % 7,6 oranında azalması ve 2021'in sonunda kriz öncesi seviyesinin çok altında kalması öngörülmektedir. İkinci dalga salgının olmadığı tek vuruş senaryosunda ise, dünya GSYİH'sının bu yıl %6 oranında azalması, 2021'in sonunda neredeyse kriz öncesi seviyesine geri dönülmesi tahmini yapılmaktadır. Bu senaryoda dahi, birçok gelişmiş ekonomide kişi başına gerçek gelir artışının beş yıllık veya daha fazla eşdeğerindeki bir kaybın 2021 yılında yaşanabileceğine dikkat çekilmektedir [6]. Çift vuruş senaryosunda, OECD ekonomilerinde işsizliğin 2020'nin dördüncü çeyreğinde %12,5 civarında zirveye ulaşabileceği ve OECD genelindeki işsizlik oranının 2021 sonunda %9'a yakın olmasının beklendiği kaydedilmektedir [7].

Bu bağlamda ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü), önemli bir nokta olarak, COVID-19 salgının gençler için ciddi sonuçlarına dikkat çekmektedir. ILO, gençlerin, COVID 19 krizinde birden fazla şokla karşı karşıya kaldığını, bunun bir evde kal kuşağının (lockdown generation) ortaya çıkması sonucu doğurabileceğini belirtmektedir. ILO, gençlerin COVID-19 krizinden orantısız bir şekilde etkilendiğini, eğitim ve öğretimde aksama, istihdam ve gelir kayıpları ile iş bulmada daha büyük zorluklar olduğuna dikkat çekmektedir. Dünya genelinde istihdam edilen gençlerin onda dördünden fazlasını oluşturan 178 milyon genç işçinin, kriz başladığında ağır darbe alan sektörlerde çalıştığı vurgulanmaktadır. ILO,

eğitim / öğretim ve işgücü piyasası beklentileri açısından gençlere uzun süreli zarar gelmesini önlemek için acil ve büyük ölçekli politikalar geliştirilmesi çağrısında bulunmakta ve COVID-19 sonrası dönemde, uygun ve üretken istihdam yaratabilen sektörlerin desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır [8].

Günlük yaşama kısıtlamalar getirilmesinin ve iş faaliyetlerinin durdurulmasının ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerinin önlenmesi için hükümetlerin çoğu, yeni ekonomik önlemler uygulamaya koymuştur. İşletmelerin vergi ve kredi yüklerini hafifletmeye yönelik bazı önlemler alınmış ve ekonomiyi canlandırmak için harcamaları artıracak girişimler devreye sokulmuştur. Bazı merkez bankaları finansal piyasalara bir dizi müdahalede bulunmuştur. Benzer şekilde, uluslararası kuruluşlar ihtiyacı olan ülkelere kredi ve diğer mali yardım sağlama seçenekleri üzerinde çalışmaya başlamıştır [9].

Sosyal alanda, salgın sırasında ihtiyaç sahiplerine ulaşmak ve sosyal dayanışmayı güçlendirmek için adımlar atılmıştır. Bu amaçla sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarına sağlanan fon miktarları artırılmıştır. Birleşmiş Milletler (BM) Ekonomik ve Sosyal İşler İdaresi, bu konuda şu hususları dile getirmektedir: COVID-19 salgını, nüfusun tüm kesimlerini etkiliyor ve en savunmasız durumdaki sosyal gruplara mensup kişiler için özellikle zararlı oluyor. Yoksullar, yaşlılar, engelli kişiler, gençler ve yerli halklar dâhil olmak üzere tüm nüfusu etkilemeye devam ediyor [10]. BM ayrıca, virüsün sağlık ve ekonomi üzerindeki etkilerinin evsizler, mülteciler, göçmenler ve yerinden edilmiş kişiler de dâhil olmak üzere fakir insanlar tarafından orantısız bir şekilde hissedildiği görüşünü dile getirmektedir. Bu bağlamda, BM Genel Sekreteri, 23 Mart 2020 tarihinde COVID-19 Küresel İnsani Müdahale Planı'nın başlatılması sırasında şu hususları ifade etmiştir: Kendilerini en az koruyabilecek durumda olan çok savunmasız durumdaki milyonlarca insana yardım etmeliyiz. Bu temel bir insani dayanışma meselesidir. Virüsle mücadele için de çok önemlidir. Zaman, bu savunmasız kişiler için hızlı adımlar atılması zamanıdır [11]. BM Ekonomik ve Sosyal İşler İdaresi, bunların yanı sıra, COVID-19 salgınının eşitsizliği, dışlamayı ve ayrımcılığı artırabileceğinin altını çizmektedir. BM bu çerçevede mültecilerin, göçmenlerin veya yerinden edilmiş kişilerin hem küresel salgından hem de artan yabancı düşmanlığından orantısız şekilde mağdur olmaya devam ettiklerine dikkat çekmektedir.

**2. COVID-19'un küreselleşme üzerindeki etkisi nedir?**

Daha önce de belirtildiği gibi, COVID-19 salgını, sanki koronavirüs küreselleşmenin mezar taşını dikmiş gibi küreselleşme için ölüm ilanlarının yayınlanmasına yol açmış, COVID-

19'un küreselleşmeyi öldürüp öldürmediğini sorgulayan daha az radikal soruların da gündeme getirilmesine vesile olmuştur. The Economist dergisi bu bağlamda, Küreselleşmenin en büyük çağına elveda - ve yerini alacak olan şey hakkında endişe olduğunu belirterek, bu hususu irdeleyen makaleler yayımlamıştır [12]. Küreselleşme, bazen çelişkili sosyal süreçlere atıfta bulunan tartışmalı bir kavram olduğu için, öncelikle küreselleşmeden bu analizimiz bağlamında ne anladığımızı açıklığa kavuşturmak yararlı olacaktır [13].

### 2.1. Küreselleşme nedir?

Küreselleşmenin gerçek doğası hakkında güçlü görüş farklılıkları olmasına rağmen, küreselleşme süreçlerinin farklı özelliklerini siyasi, ekonomik ve kültürel olmak üzere üç geniş başlık altında sınıflandırmaya çalışabiliriz. Sosyoloji alanındaki en önemli modern bilimcilerden biri olan Anthony Giddens, Modernitenin Sonuçları başlıklı kitabında küreselleşmeyi, yerel olayların, birbirine uzak mekânlarda, kilometrelerce uzakta olup bitenler tarafından belirlendiği ve bunun tam tersinin de vaki olduğu, dünya çapında sosyal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlamaktadır. Giddens, bu olguyu bir diyalektik süreç olarak nitelendirmekte, yerel olayların onları şekillendiren çok uzak mesafedeki ilişkilerden ters yönde hareket edebileceğini belirtmektedir [14]. Bir başka ifadeyle, birbirine çok uzak mesafedeki mekânlarda ortaya çıkan yerel gelişmeler arasındaki, sosyal ilişkilerin yoğunlaşması nedeniyle ortaya çıkan karşılıklı etkileşime dikkat çekmektedir.

Ekonomik anlamda küreselleşme, kısaca, dünya ekonomileri arasında malların, sermayenin, insanların ve fikirlerin dolaşımını etkileyen, karşılıklı artan ölçüde birbirine bağlı olma olgusu olarak tanımlanabilir.[15] Richard Baldwin, Büyük Yakınlaşma: Bilgi Teknolojisi ve Yeni Küreselleşme başlıklı kitabında, küreselleşmenin eskisinden çok farklı olduğunu belirttiği yeniçağını irdelemektedir [16]. Harvard Üniversitesi Yayınevinin değerlendirmesine göre Baldwin, 1800'lerde buhar gücünün kullanılmaya başlanmasının ve uluslararası barışın, malları sınırların ötesine taşımanın maliyetlerini düşürdüğü ve bu çerçevede küreselleşmenin ileriye doğru bir atılım yaptığı görüşünü savunmaktadır. Baldwine göre bu gelişme, bugünün zengin uluslarının piyasaya hâkimiyetini sağlayan, kendi kendini besleyen bir endüstriyel toplum ekonomisini ve büyüme döngüsünü tetiklemiştir. Yeni küreselleşme ise, fikirleri sınır ötesine taşımanın maliyetini önemli ölçüde azaltan bilgi teknolojisi tarafından yönlendirilmektedir. Bu, çok uluslu firmaların yoğun işgücü gerektiren işlerini, gelişmekte olan ülkelere taşımalarına neden olmuştur. Bu bağlamda firmalar, tüm üretim sürecinde uyumu sağlamak için pazarlama, yönetim ve

teknik bilgileri de yurtdışındaki işlerinin olduğu yerlere taşımıştır. Yüksek teknolojiyi düşük ücretlerle birleştirmenin ortaya çıkardığı bu yeni olanaklar, bir avuç gelişmekte olan ülkenin hızlı bir şekilde sanayileşmesini ve gelişmiş ülkelerin eşzamanlı olarak endüstriyel faaliyetlerden vazgeçmelerini ve şu anda gitgide azalmakta olan emtia süper döngüsünde artış olmasını sağlamıştır. Baldwin, tüm bunların sonucunun çağdaş Büyük Yakınlaşma (Great Convergence) olduğunu ileri sürmektedir [17]. (Bu noktada, Türkçeye genel olarak yaklaşma ya da yakınsama olarak çevrilen İngilizce convergence kelimesinin farklı anlamlarda kullanılabilen bir kelime olduğunun belirtilmesi gerekmektedir. Küreselleşme bağlamında kullanıldığında İngilizce convergence kelimesinin Türkçemizde farklı noktaların birbirine yakınlaşması ve bazı hallerde bütünleşmesi olarak anlaşılmasının isabetli olacağı düşünülmektedir.)

Küreselleşmenin belkemiği olarak nitelendirebileceğimiz tedarik zinciri kavramını Harvard Üniversitesi profesörü ve ABD Hazine Eski Sekreteri Larry Summers kısa ve anlaşılır biçimde şu şekilde açıklamaktadır:

> ☀ (küresel tedarik zincirini) eskiden mal ticareti açısından düşünürdük. Bazı ülkeler çamaşır makinesi ihraç ederken, bazı ülkeler kurutma makinesi ihraç ederdi. Artık mallar giderek artan bir şekilde küresel tedarik zincirleriyle üretilmektedir. Bir malın bir kısmı bir ülkede, bir kısmı başka bir ülkede üretiliyor ve montajı üçüncü bir ülkede gerçekleştiriliyor. Dolayısıyla, ister çok uluslu bir şirkette, ister şirketler arasında gerçekleşiyor olsun, ticaret artık üretim sürecinin bir parçasıdır. Yani ticaret, tedarik zincirleri aracılığıyla üretimin bir parçası haline gelmiştir [18].

### 2.2. COVID-19 küresel tedarik zincirlerini alt üst etti

COVID-19 salgını ile mücadele için alınan önlemler, modern tarihte uluslararası mal akışlarında en büyük ve en hızlı düşüşe neden olmuş ve küresel tedarik zincirleri üzerinde yıkıcı bir etki yaratmıştır. 2020 yılında mal ticaretinde % 13-32, doğrudan yabancı yatırımlarda % 30-40 ve uluslararası havayolu yolculuklarında % 44-80 düşüş olacağı tahmin edilmektedir [19].

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Genel Müdürü Roberto Azevêdo, Nisan ayında düzenlediği basın toplantısında bu konuda şunları söylemiştir:

> COVID-19, küresel ekonomiyi ve bununla birlikte uluslararası ticareti alt üst etmiştir ☀ Bu küresel salgın aynı zamanda büyük bir sosyal ve ekonomik krizdir.

> Dünya çapında milyonlarca insan işini ve gelirini kaybetti. Tahminlerimiz, arz ve talebe yönelik devam eden büyük şoku yansıtmaktadır. Ticaretin 2020'de dünyanın her bölgesinde ve ekonominin tüm sektörlerlerinde dik bir şekilde düşeceğini öngörüyoruz ☀ Ekonomistlerimiz, iyimser bir senaryoda, küresel mal ticaret hacminin 2019'a kıyasla bu yıl % 13 düşüş göstermesini bekliyor. Salgın kontrol altına alınamaz, hükümetler uygulayacakları politikalarla ve eşgüdümle bu duruma etkili biçimde yanıt veremez ise, bu düşüş % 32 veya daha fazla olabilir ☀ Bu rakamlar her hal ve karda sevimsiz. Ancak bunu açıklamaktan başka yol yok. 2008 mali krizi ve hatta 1930'ların Büyük Buhranı ile karşılaştırmalar yapılması kaçınılmazdır [20].

Güncel gelişmeler ve veriler, çağımızda küreselleşmenin belkemiğini oluşturan tedarik zincirinin ciddi bir stres testi geçirdiğini göstermektedir. Ekonomilerin tedarik zincirleri aracılığıyla devreye soktukları ara ve mamul mal arzında gecikmeler olmasından dolayı ekonomik faaliyette ortaya çıkan düşüşün doğal olarak uluslararası yansımaları olmuştur. Örneğin, ara ve mamul malların bazıları stratejik niteliktedir. Buna, F-35 savaş uçağının küresel tedarik zincirini örnek olarak verebiliriz. Fox Business Networkden Maria Bartiromonun, Çini tedarik zincirlerinden çıkarmak için önemli sektörleri nasıl teşvik etmeyi planladığına dair bir sorusunu ABD Başkanı Donald Trumpın şu şekilde yanıtladığı bildirilmektedir:

> Sana gördüğüm yüzlerce aptallığın hikâyesini anlatabilirim. Örnek olarak, bir savaş uçağı yapıyoruz. Belli bir savaş uçağı. Sana hangisi olduğunu söylemeyeceğim. Ama F-35 olduğu anlaşılabilir. Harika bir jet ve tüm dünyada bu jet için parçalar yapıyoruz. Onları Türkiye'de yapıyoruz, burada yapıyoruz. Onları orada yapacağız. Çünkü Başkan Obama ve diğerleri - sadece onu suçlamıyorum - bunun harika bir şey olduğunu düşündüler. Sorun şu ki, bir ülkeyle ilgili bir sorunumuz varsa, jeti yapamazsınız. Her yerden parça alıyoruz. Bu çok çılgınca. Amerika'da her şeyi yapmalıyız [21].

Yukarıdaki ifadelerin ışığında, Coronovirus sonrası dönemle ilgili olarak aşağıdaki soru ortaya çıkmaktadır: Ülkeler ve şirketler, uluslararası çeşitlendirmeyi daha fazla güvenli mi görecekler, yoksa kendi kendine yeterliliği teşvik etmeye mi çalışacaklar?

## 3. COVID-19 ve yabancı-ırkçılığı (xeno-racism): Salgınlara neden genellikle ırkçılık ve yabancı düşmanlığı eşlik eder?

Daha önce de belirtildiği gibi, virüsün yayılmasının neden olduğu panik, yeni ayrımcılık ve basmakalıp davranış biçimleri üretmiştir. Doğu Asya kökenli insanlar, Çin'de ilk kez ortaya çıkan virüs nedeniyle çeşitli ülkelerde sözlü tacize maruz kalmıştır. Daha önce Çin'e gidip gelen ve orada sorunsuz yaşayan Afrika ülkelerinden işçiler ve iş adamları Çinde yaygın sosyal dışlanma ile karşılaşmıştır. Bir zamanlar Afrika'yı sömürgeleştiren Batı Avrupa ülkelerinden gelen turistler, bazı Afrika ülkelerinde felaket yayıcıları olarak muamele görmeye başlamıştır.

Tarihçiler ve Tıp Sosyologları tarafından yazılan COVID-19 salgınıyla ilgili son makalelerde dile getirildiği üzere, Salgınlar korku yaratır ve korku, ırkçılık ve yabancı düşmanlığının gelişmesi için anahtar bir bileşendir. Koronovirus (COVID-19) küresel salgını, toplumlardaki sosyal ve siyasi fay hatlarını ortaya çıkardı. Korkuya karşı, ırksallaştırılmış ve ayrımcı tepkiler verildi. Bu, marjinal grupları orantısız bir şekilde etkiledi. Tarih boyunca bulaşıcı hastalıklar ötekileştirme ile ilişkilendirilmiştir [22].

Tarihçi ve Tıp Sosyoloğu Alexander White bize, küresel salgın hastalıkların yarattığı tehditleri yönetme tarihinin, salgın hastalıklar ve küresel ticaretin ayrılmaz bir şekilde birbirleriyle ilişkili olduğunu gösterdiğini hatırlatmaktadır. Bu tarihin bir bölümünü, bulaşıcı hastalık tehditlerine karşı verilen yabancı düşmanlığı içeren tepkiler oluşturmaktadır. Bu bağlamda, COVID-19 salgını ile ilgili olarak ortaya çıkan yabancı düşmanlığının, 19. yüzyıl salgınlarına ve bulaşıcı hastalıkların yayılmasını kontrol etmeye yönelik olarak geliştirilen ilk uluslararası sözleşmelere dayanan daha uzun bir tarihi bulunduğu söylenebilir [23]. Alexander White, karantina, güvenlik kuşağı ve diğer sosyal mesafe uygulamalarının 14. yüzyıl Avrupa'sına kadar uzandığına ve 19. yüzyılda salgın hastalıkların yayılması sorununun uluslararası eşgüdüm yoluyla yanıt verilmesini gerektiren bir sorun olarak ortaya çıktığına dikkat çekmektedir. Bu çerçevede, Avrupanın sömürgeci genişlemesinin 1800'lü yıllarda Amerikaya ve Afrika'ya çiçek hastalığı ve diğer hastalıkları götürdüğünü, bu salgınların yerli halklar için yaygın bir yıkım yarattığını; bunlarla eş zamanlı olarak Avrupalıların tropik bölgelerde yeni hastalıklarla karşılaştıklarını; sömürgeciliğin Avrupalılara zarar verebilecek hastalıklarla özel olarak ilgilenilmesi zorunluluğu doğurduğunu; bulaşıcı hastalıkların yayılması sorununu daha iyi yönetmek için yeni bir sistem ihtiyacını ortaya çıkarttığını belirtmektedir. Bu amaçla, 1851'den 1938'e kadar, veba, kolera ve sarıhumma gibi bulaşıcı hastalıkların sıhhi yönetimine ilişkin uluslararası düzenlemeleri ve karantina uygulamasını standartlaştırmak için 14 konferans düzenlendiğini ifade etmektedir. Bu noktada, Paris'te düzenlenen ilk Uluslararası Sağlık Konferansında Osmanlı İmparatorluğu dâhil on bir Avrupa devletinin temsil edildiğinin ve üçüncü Konferansın 1866'da İstanbul'da yapıldığının, Dünya Sağlık Örgütü (WHO)

tarafından hazırlanan bu konferanslara ilişkin kapsamlı bir kitapta yer aldığını tarihe bir not olarak belirtmek isteriz [24].

İlk Uluslararası Sağlık Sözleşmelerini hazırlayanların, o dönemde kolera ve vebanın yayılmasını kamu sağlığına verdiği zararın dışında küresel ekonominin uzun vadeli istikrarı için ciddi bir ekonomik ve siyasi risk olarak da mütalaa ettiklerinin vurgulanmasında yarar görülmektedir.

Alexander White, yukarıda içeriğine değinilen Tarihsel bağlantılar: salgın tehdidi, ekonomik risk ve yabancı düşmanlığı başlıklı aydınlatıcı makalesini aşağıdaki uyarıcı değerlendirmeyle sonuçlandırmaktadır:

> Hastalık tehditlerinin çevrelenerek durdurulması olgusunu düşündüğümüzde, uluslararası bulaşıcı hastalık kontrolü tarihinin, büyük ölçüde belirgin bir Avrupa perspektifi ile şekillendiğini ve yayılma tehdidi olan sömürge (veya şimdi sömürge sonrası) bölgelerden kaynaklanan ve ticarete zarar veren salgın tehditlerine öncelik verildiğini itiraf etmeliyiz. COVID-19 ciddi ve tehlikeli bir salgındır, ancak kendimize, önlemlerin kimi korumak için tasarlandığını ve kimin kötülenmek istendiğini sormalıyız? Bir küresel salgına verilecek en iyi yanıt, nüfusun tüm üyelerini koruyacak yanıttır. Başkalarını dışlayan veya basmakalıp bir Avrupa merkezli ya da ABD merkezli görüş, faydadan çok daha fazla zarar verecektir. Günümüzde salgının merkez üssü, Avrupaya ve ABD'ye kaydıkça ve bu yayılmaya karşı küresel yanıtlar yoğunlaştıkça, büyük ekonomik risklerle karşılaşmaya ve kamu sağlığıyla ve gerçeklerle ilgisi olmayan ırkçı nitelikte ya da yabancı düşmanlığı içeren bağnaz tepkilerle yüzleşmeye hazırlıklı olmalıyız.

Benzer uyarıcı tavsiyeler, 2 Mart'ta düzenlenen bir basın toplantısında Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Genel Direktörü Tedros Adhanom tarafından da dile getirilmiştir. Euronews'e göre, Gözlemlemekte olduğumuz toplumsal aşağılayıcı damgalamayı görmek çok acı vericidir ☀ bu damgalama, dürüst olmak gerekirse, virüsün kendisinden daha tehlikelidir. Ve gerçekten vurgulayalım ki, damgalama en tehlikeli düşmandır. Benim için virüsün kendisinden daha fazla anlam ifade etmektedir [25]

Bu bağlamda, damgalamanın, köleleri ve suçluları teşhir etmek için vücutlarının kızgın bir demir aracılığıyla dağlanması için kullanılan bir kavram olduğunu belirtmemiz gerekir. Sosyal bilimlerde ise, kişilerin belirgin özellikleri dolayısıyla ötekileştirilmesini ifade eden, ayrımcılık içeren bir kavram olarak değerlendirilmektedir.

Yukarıda anlatılanlar ışığında, COVID-19'un zaten var olan "günlük ırkçılık" ve yabancı

düşmanlığını diriltmediğini söyleyebiliriz. COVID-19 bağlamında, ırkçı ve yabancı düşmanlığı ayrımcılığına günümüz şartlarına uygun olarak yeni üretilen bir "damgalama" türünün eklendiğini söylemek mümkündür. Bu noktaya kadar yapılan açıklamalarda, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı kavramlarının, yapışık ikizler gibi yan yana kullanıldığı fark edilmiş olmalıdır. Aslında ırkçılık ve yabancı düşmanlığı, iki farklı fakat birbiriyle ilişkili ve örtüşen kavramlardır. Bu bölümün başlığında yer alan yabancı-ırkçılığı (xeno-racism) kavramı bu husus göz önüne alınarak kullanılmıştır.

**4. Korona sonrası dönemde bizi neler bekliyor: Kasvetli bir gelecek mi, yoksa umut mu?**

Tüm ekonomik göstergeler, ekonomik büyümenin ancak küresel salgın açık biçimde kontrol altına alındıktan sonra eski konumuna getirilebileceğine işaret etmektedir. Krizin, nasıl ve tam olarak ne zaman sona erdiğinin ilan edileceği henüz belli değildir. Bir aşı bulunana ve etkin biçimde kullanılana kadar salgının, kendini tekrarlama olasılığının bulunduğu gerçeğinin kabul edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, bu hususun 2021'in ortasına kadar açıklığa kavuşturulamaması güçlü bir olasılık gibi görünmektedir. Bu belirsizlik, hem siyasi hem de ekonomik karar almada azami ihtiyatlılık gerektirmektedir. Böyle kaygan bir zeminde, aceleyle riskli kararlar almak için, zaman uygun değildir. Dikkatli bir şekilde ilerlemek gerekmektedir.

Önümüzdeki dönemde tedarik zinciri politikalarının gündemde olacağı ve ulusal kendi kendine yeterlilik politikalarının büyük olasılıkla uluslararası çeşitliliği öngören küreselci politikaları güçlü bir şekilde zorlayacağı görülmektedir. Sağlıkla ve ulusal güvenlikle ilgili, ulusal ve yerel olarak hassas endüstrilerin yanı sıra çok sayıda yerli iş gücü kullanan endüstrilerin, yerel kendi kendine yeterlilik politikalarını teşvik etme yaklaşımını destekleyen görüşlerin en güçlü temsilcilerini oluşturması beklenmelidir. Ancak, bu tür politikaların ekonomik küreselleşmeye bir son vermesi de beklenmemelidir. Ekonomik küreselleşmeye destekte bir azalma olsa da, karmaşık küresel tedarik zincirlerinde ani bir çöküş beklemek gerçekçi görünmemektedir. Sonunda, bu iki rakip düşünce arasında rasyonel bir denge oluşacağı düşünülmektedir.

İş dünyasına işletme ve yönetim danışmanlığı yapan gruplar tarafından geliştirilen projeler ve hazırlanan değerlendirmeler incelendiğinde, göze ilk planda en fazla çarpan nokta, neredeyse hepsinin COVID-19un neden olduğu sorunlara metrik yollarla yaklaşmalarıdır. Bu projelerin nihai amacı, iş dünyasının ihtiyaçlarına cevap vermek olduğu cihetle, bu

yaklaşım elbette kendi içinde tutarlıdır. Bununla birlikte, COVID-19'un neden olduğu toplumsal sorunların derinliğinin, her zaman metrik yöntemlerle tanımlanamayacağının göz önünde bulundurulmasının yararlı olacağı değerlendirilmektedir. Örneğin, toplumun iş gücüne ilişkin işsizlik rakamlarının sadece kuru metrik araçlarla değerlendirilmesi, çalışanların işsiz kaldıklarında karşılaştıkları derin yalnızlığı ve çaresizliği açıklamak için yeterli değildir. Bu bağlamda, ILO'nun yukarıda belirtilen uyarılarının ciddiye alınması gerekmektedir. Larry Summers, küresel bütünleşme, yerel parçalanma anlamına gelirse işe yaramaz. Ne yazık ki, bu görüşün ileriyi gören bir düşünce olduğu ortaya çıktı. Çözümün özü, sosyal sigorta sistemlerimizi güçlendirmek ve insanları daha hızlı değişecek bir dünyaya hazırlamak olmalıdır demektedir [26]. Bu görüşe değer vermek gerekir.

Bütün bunlar bize küreselleşmenin COVID-19 ile sona eremeyeceğini göstermektedir. Bununla birlikte, "insan faktörünün" ihmal edilmesinin, küreselleşmeye ve ekonomiye COVID-19'a karşı alınan önlemlerden daha fazla zarar verebilme kapasitesine sahip olduğu da unutulmamalıdır. Dünya son dönemde, ABD'de George Floyd'un polis müdahalesiyle ölümünün küresel çapta nasıl şiddetli protestolara neden olduğuna tanık oldu.

Bu protestoların, bir küresel salgın sırasında milyonlarca Amerikalının işini ve 100.000'den fazla Amerikalının COVID-19 nedeniyle hayatını kaybettiği belirli bir dönemde ortaya çıktığının ve protestoların ana gösteri temasının, ırkçılığın yanı sıra her türlü ayrımcılık olduğunun da hatırda tutulması gerekmektedir.

**Bu analiz yazısının aslı İngilizce olarak kaleme alınmıştır.*

***Fotoğraf: https://www.medicalnewstoday.com/*

[1] Teoman Ertuğrul Tulun, Covid-19 And Corona Bonds Have Unmasked The Fragility Of The Eu, *Center For Eurasian Studies (AVİM)*, 22 Nisan 2020, blm. Analyses, 2020 / 13, https://avim.org.tr/en/Analiz/COVID-19-AND-CORONA-BONDS-HAVE-UNMASKED-THE-FRAGILITY-OF-THE-EU.

[2] Steven A. Altman, Will Covid-19 Have a Lasting Impact on Globalization?, *Harvard Business Review*, 20 Mayıs 2020, https://hbr.org/2020/05/will-covid-19-have-a-lasting-impact-on-globalization.

[3] Lauren M. Sauer, What Is Coronavirus?, *Johns Hopkins Medicine*, 17 Haziran 2020, blm. Health, https://www.hopkinsmedicine.org/health/conditions-and-diseases/coronavirus.

[4] Jeffery K. Taubenberger ve David M. Morens, 1918 Influenza: The Mother Ofall Pandemics, *Emerging Infectious Diseases* 12, sy 1 (2006): 15-22, https://doi.org/10.3201/eid1201.050979.

[5] Gabriel G. Katul vd., Global Convergence of COVID-19 Basic Reproduction Number and Estimation from Early-Time SIR Dynamics, *MedRxiv*, 17 Nisan 2020, 19, https://doi.org/doi.org/10.1101/2020.04.10.20060954.

[6] OECD Economic Outlook (Organisation for Economic Co-operation and Development, 10 Haziran 2020), 12, https://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-outlook/volume-2020/issue-1_0d1d1e2e-en.

[7] OECD Economic Outlook, 27.

[8] ILO Monitor: COVID-19 and the World of Work. 4th Edition (International labour Organization, 27 Mayıs 2020), 2.

[9] Global Economic Effects of COVID-19 (Congressional Research Service, 04 Haziran 2020), 1, https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R46270.

[10] Everyone Included: Social Impact of COVID-19, *United Nations: Department of Economic and Social Affairs Social Inclusion*, 2020, blm. Covid 19, https://www.un.org/development/desa/dspd/everyone-included-covid-19.html.

[11] Launch of Global Humanitarian Response Plan for COVID-19 (United Nations Secretary-General, 25 Mart 2020), https://www.un.org/sg/en/content/sg/press-encounter/2020-03-25/launch-of-global-humanitarian-response-plan-for-covid-19.

[12] Has Covid-19 Killed Globalisation?, *The Economist*, 14 Mayıs 2020, https://www.economist.com/leaders/2020/05/14/has-covid-19-killed-globalisation.

[13] Manfred B. Steger, *Globalization: A Very Short Introduction*, 4th bs (Oxford: Oxford University Press, 2017), 1.

[14] Anthony Giddens, *The Consequences of Modernity*, 1st bs (Stanford University Press, 1991), 64.

[15] Tanımlama, Harvard Üniversitesi Onursal Başkanı ve eski ABD Hazinesi sekreteri/bakanı Lawrence H. Summersa aittir. Alınan web adresi https://fivebooks.com/best-books/larry-summers-globalization/

[16] Richard Baldwin, *The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization* (Belknap Press, 2016), https://www.amazon.com/Great-Convergence-Information-Technology-Globalization/dp/067466048X.

[17] Richard Baldwin, The Great Convergence Information Technology and the New Globalization, Harvard University Press, erişim 01 Haziran 2020, https://www.hup.harvard.edu/catalog.php?isbn=9780674660489; *What Populism Gets Wrong About Globalization* (Bloomberg, 2017), https://www.bloomberg.com/news/videos/2017-03-23/what-populism-gets-wrong-about-globalization-video.

[18] Eve Gerber, The Best Books on Globalization Recommended by Larry Summers, *Five Books* (blog), erişim 01 Mayıs 2020, https://fivebooks.com/best-books/larry-summers-globalization/.

[19] Altman, Will Covid-19 Have a Lasting Impact on Globalization?

[20] Roberto Azevedo, Trade Forecast Press Conference: Remarks by DG Azevêdo (08 Nisan 2020), https://www.wto.org/english/news_e/spra_e/spra303_e.htm.

[21] Valerie Insinna, Trump Has Questions about the F-35 □□ Supply Chain. Here Are Some Answers, *Defense News*, 14 Mayıs 2020, https://www.defensenews.com/air/2020/05/14/trump-has-questions-about-the-f-35s-supply-chain-here-are-some-answers/.

[22] Racism and Discrimination in COVID-19 Responses, *The Lancet* 395, sy 10231 (2020): 1194, https://doi.org/doi.org/10.1016/ S0140-6736(20)30792-3.

[23] Alexandre I R White, The Art of Medicine: Historical Linkages: Epidemic Threat, Economic Risk, and Xenophobia, *The Lancet* 395, sy 10232 (27 Mart 2020): 1-2, https://doi.org/doi.org/10.1016/ S0140-6736(20)30737-6.

[24] Norman-Howard Jones, *The Scientific Background of the International Sanitary Conferences 1851-1938*, History Of International Public Health 1 (Geneva: World Health Organization, 1975), 12, https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/62873/14549_eng.pdf;jsessionid=4BB95E99044E339
.

[25] Jasmin Bauomy, COVID-19 and Xenophobia: Why Outbreaks Are Often Accompanied by Racism, *Euronews*, 06 Mart 2020, blm. World, https://www.euronews.com/2020/03/05/covid-19-and-xenophobia-why-outbreaks-are-often-accompanied-by-racism.

[26] Gerber, The Best Books on Globalization.

Yazar Hakkında :

Atıfta bulunmak için: GRUBU, COVİD-19 ÇALIŞMA. 2026. "COVID-19, KÜRESELLEŞME VE SONRASI." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2020 / 21. Temmuz 07. Erişim Kasım 22, 2026. https://avimbulten.org/public/tr/Analiz/COVID-19-KURESELLESME-VE-SONRASI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
**Tel**: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
**E-Posta**: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

*© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır*